

МӘДЕНИ МҰРА
ғылыми журнал

КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ
научный журнал

CULTURAL HERITAGE
science journal

ISSN: 2708-3365

№ 1 (96)

Нұр-Сұлтан
2022

Редакциялық алқа:

А. Мұхамедиұлы,	өнертану докторы, профессор (алқа төрағасы)
Асанканов А.А.,	тарих ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі (Қырғызстан).
Әбдуақап Қара,	тарих ғылымдарының докторы, профессор (Түркия).
Бороффа Н.,	археология докторы, профессор (Германия).
Бейсенов А.З.,	тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан).
Ибадуллаева З.Ө.,	тарих ғылымдарының кандидаты, доцент (Қазақстан).
Ибраева А.Г.,	тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР Ұлттық Жаратылыстану ғылымдары академиясының академигі (Қазақстан).
Касеналин А.Е.,	PhD докторы (Қазақстан).
Купаева А.Қ.,	PhD докторы (Қазақстан).
Қартаева Т.Е.,	тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан).
Малдыбаева Р.К.,	өнертану кандидаты (Қазақстан).
Мұқтар Ә.Қ.,	тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан).
Нұразхан А.Ш.,	педагогика ғылымдарының кандидаты, ҚР Көркемөнер академиясының академигі (Қазақстан).
Оңғар А.,	тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан).
Самашев З.С.,	тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан).
Төлеубаев Ә.Т.,	тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан).
Смағұлов О.С.,	ҚР ҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы (Қазақстан).
Таймағамбетов Ж.Қ.,	ҚР ҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан).
Үмітқалиев Ұ.Ұ.,	тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан).
Шамильоглу Ю.,	Висконсин университетінің профессоры (АҚШ).

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

Жизнь музея

Акжасарова А.К., Жумагулова К.Б.,
Ибраева Г.О. Легенда казахской сцены..... 4

Археология

Кунитаке Садакатсу, Таймагамбетов Ж.К.
Микропластинчатая индустрия раннего
верхнего палеолита на юге Казахстана:
подробный анализ кареноидных нуклеусов для
пластинок из стоянки Бүйрекбастау-бұлақ-1 в
горах Каратау 10
Абильмаликов К.К., Курманиязов Ы.С.,
Назаров А.Ж. Утюжок в Ботайской
археологической культуре 35

Этнография

Төлегенұлы Б. Орхон-Енисей жазбаларындағы
«елші» және «йалабач» атаулары хақында 42
Артықбаев Ж.О. XIX ғасырдағы қазақ
қоғамының этноәлеуметтік құрылымы мен
ерекшеліктері 48

Бейнелеу өнері

Ақсақалова Ж.А. Соцреалистік сипаттағы
Қазақстан кескіндемесіндегі еркіндік тақырыбы
..... 60

Тарих

Нұрахметұлы И. Ғұн империясы – қазақ
мемлекеттілігінің бастауы 68

Тарих. Тұлға. Тағылым

Алпысбес М. Абай және оның заманы мен
тарихи көзқарастары 74
Оспан С.К. Шолақ туралы шындық 86
Оспан С.К. Тұмайды енді қайтып Иманжүсіп
..... 102

Филология

Жақан Ә.Қ. Әлемдік шығармалардағы
Шыңғыс хан бейнесі 112
Айтұганова С.Ш. Детальдың көркем туынды
құрылымындағы орны 121

Музей ісі

Құрманиязов И.С., Жасекенов М.Қ.,
Тілеуқабыл Ж.Ж. Арал және Қазалы аудандық
тарихи-өлкетану музейлерінің құрылу
тарихынан 131
Көзейбаев С.Ә., Сайлау А. Тарихи мұраны
ұлықтаған жоба 143

CONTENTS

Museum life

Akzhassarova A. K., Zhumagulova K. B.,
Ibraeva G. O. Legend of the kazakh stage 4

Archeology

Kunitake Sadakatsu, Taimagambetov Zh.K.
Microplate industry of the early upper paleolithic
in the south of Kazakhstan: detailed analysis of
karenoid nuclei for plates from the Buirekbastau-
bulak-1 man site in the Karatau mountains 10
Abilmalikov K.G., Kurmaniyazov Y.S.,
Nazarov A. Zh. Flat iron in the Botai archaeological
culture 35

Ethnography

Tolegenuly B. About the names «Elshi» and
«Yalabach» in the Orkhon-Enisei records 42
Artykbayev Zh.O. Ethnosocial structure and
features of kazakh society in the nineteenth
century 48

Fine arts

Aksakalova Zh.A. The theme of freedom in
painting of Kazakhstan of social realistic character
..... 60

History

Nurahmetuly I. The hun empire – the beginning of
the kazakh Statehood 68

History. Personality. Learning

Alpysbes M. Abay and its time and historical views
..... 74
Ospan S.K. The truth about Baluan Sholak 86
Ospan S.K. Life and creativity of Imanjususup
..... 102

Philology

Gakan A.K. The image of Genghis khan in the
world works 112
Aituganova S.Sh. The place of the details in the
structure of the artwork 121

Museum business

Kurmaniyazov Y. S., Zhasekenov M.K.,
Tleukabyl Zh. Zh. From the history of the creation
of the Aral and Kazalinsky regional museums of
history and local lore 131
Kozeibaev S.A., Sailau A. A project that glorifies
the historical heritage 143

Ақсақалова Ж.А.

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты

«Бейнелеу өнері» бөлімі

Алматы қ., Қазақстан

e-mail: nurbिनur_86@mail.ru

СОЦРЕАЛИСТІК СИПАТТАҒЫ ҚАЗАҚСТАН КЕСКІНДЕМЕСІНДЕГІ ЕРКІНДІК ТАҚЫРЫБЫ

Мақалада автор қазақ бейнелеу өнерінің соцреалистік бағытта өрбіген шығармашылық кезеңіне қысқаша шолу жүргізеді. Тарихи кезең аясында кеңінен тараған негізгі тақырып аясын анықтап, суретшілер шығармашылығының мән-мағынасын айқындауға тырысқан. Өнертанушы ғалымдардың еңбегіне сүйене отырып, басты назарын кескіндеме өнеріне тән болған негізгі идеялардың астарын зерделей түсуге бағыттаған. Қазіргі таңда, өнертану ғылымында суретшілер шығармашылығындағы халқымыздың өткен өмір салтынан көрініс беретін туындыларын тарихи жады контексті аясында зерттеу, дәстүрлі өнердің негізін және қазіргі мәдени мұраның рухани құндылықтарын тереңірек түйсінуге негіз болып отыр. Қазақ тарихы үшін маңызды болып табылатын кезеңнің мысалында бейнелеу өнерінің тарихи даму процесі баяндалады.

Түйін сөздер: кескіндеме, соцреалистік реализм, кәсіби бейнелеу өнері, тарихи құндылық, ұлттық мұра, тарихи жанр, көшпенділер өмір салты.

Қазақ бейнелеу өнері ұзақ жылдар бойы қалыптасып даму барысында бірнеше кезеңдерді басынан өткізіп, көптеген дарынды суретшілерді өнер сахнасының ең биік шыңынан көрсетті. Бейнелеу өнерінің озық үлгілері арқылы қазақ өмірінің тарихынан сыр шертіліп, мәдениетіміз бен өнеріміздің сапасы өсе түсті. Өнер аренасынан белсенді көрініс тапқан әрбір суретші есімдері тарих бетінде қалып, тарихи тұлғалар отанымыздың өнері мен мәдениетін биікке өрлетіп, келешек ұрпаққа өшпес мол мұра қалдырды. Осындай қазақ кескіндеме өнерін бүгінгі таңға дейін дамып, тамырын кеңге жаюына ықпал еткен алғашқы кәсіби суретшілердің қажырлы еңбегі екендігі айқын.

Қазақ бейнелеу өнерінің қалыптасуы мен даму тарихын өнер зерттеуші ғалымдар өткен ғасырдың 1920-30 жылдарынан бастап, оған шетел мен көршілес одақтас мемлекеттерден келген суретшілердің ықпал-әсерінің мол болғанын жиі атап өтеді. Қазақ топырағына әртүрлі мақсатта келген осы суретшілердің шығармаларынан еліміздің табиғат байлығы мен сұлулығын, мәдениеті мен дәстүрлік ерекшелігін терең зерттеуге деген талпыныстарын анық байқауға болады. Міне, отандық кәсіби бейнелеу өнеріндегі тарихи жанрдың алғашқы бастамалары осы тұстан негіз алғанын айта кеткен жөн.

Қазақ бейнелеу өнері тарихында 1950-60 жылдар шығармашылығының орны ерекше.

Бұл жылдары Қазақстанға Мәскеуден жоғарғы оқу орнын бітіріп келген талантты қазақ жастары келе бастаған еді. Шығармашылық жолдарын қалыптастыруда жастардың алдарына қойған мақсаттары ұлттық мәдениетті дамыту мен оның дәрежесін көтеру болды. Жас шеберлердің алдарына қойған бұл мақсаттары Қазақстандағы арнайы кәсіби кескіндеме мектебінің қалыптасуына алып келді. Мәскеуден келген қазақ жастар арасында Қ. Телжанов, С. Мәмбеев, Н. Нұрмұхамедов және М. Кенбаев та бар болатын. Аты аталған суретшілердің шығармашылықтарына арқау болған басты тақырып – қазақ даласы.

Кәсіби қазақ бейнелеу өнеріндегі тарихи жанрда жазылған туындылар қатарын жіті зерттеу барысында оның революция идеясымен тығыз байланыста болғанын аңғаруға болады. Яғни, социалистік идеяның жетекшілігімен дамыған бейнелеу өнеріндегі тарихи жанр да сол шеңберде қалыптасты. «Формасында ұлттық, мазмұнында соцреалистік» өнер туындылары революция күшімен орнаған жаңа тың идеяларды, ұжымдастыру мен әлеуметтік теңдікті насихаттауға, соның жолындағы жанкешті күрестерді бейнелеуге мәжбүр болды. Бүгінгі таңда бейнелеу өнерінің даму тарихына көз жүгірте отырып, қазақ бейнелеу өнеріндегі тарихи жанр қалыптасуына 1920

жылдардағы Қазан төңкерісі оқиғалары арқау болғанын өнер туындылары негізінде анықтадық.

Тарихқа тереңірек үңілер болсақ, ұлан ғайыр даламызды мекендеген барлық тайпалық одақтар мен халықтардың көшпелі немесе жартылай отырықшылық тұрмысын жүргізгені белгілі. Тіршілігіне төрт түлікті талғажау еткен халқымыз шөбі шүйгін, суы шипа жер іздеп, қыс қыстауда, жаз жайлауда күнелткен болатын. Қазіргі таңда тәуелсіз мемлекет болған ұрпағына мұралыққа қалған осынау кең байтақ жер сол бытыраңқылық пен көшпелі өмір салтының жемісі. Осындай кеңістікте еркін көсілген ежелден тәуелсіз халықтың құнарлы әрі қазынаға бай жеріне көз тіккен көршілері қанша талпынса да, сол байлықты уысына түсіре алмады. Мың жылдық тәуелсіздік пен қалыптасқан дәстүр ғасырға толмас жетпіс жылдың ішінде бытырап, талан-таражға ұшырады. 1920 жылғы Қазан төңкерісі әлеуметтік теңсіздікті жоюды желеу етіп, Қазақ халқының бүкіл тарихи тамырын құртуға барын салды. 1932 жылғы жұт, аштық; 1937-38 жылғы халық жауын анықтау нәтижесінде көзі ашық, көкірегі ояу ұлт белсенділерін жою саясаты; 1941-45 жылғы Ұлы Отан соғысы; 1950 жылдардағы тың игеру; 1986 жылғы Желтоқсан көтерілісі; 1980 ж. соңы – 90 ж. басындағы Ауған

Сур. 1. Қ.Т. Телжанов. «Көкпар»

Fig. 1. K.T. Telzhanov. «Kokpar»

соғысына қазақ жастарының тартылуы осының дәлелі.

Осындай жетпіс жылдық тәуелділігінде зұлмат атаулының бәрін басынан кешірген халқымыздың кәсіби бейнелеу өнерінде тарихи жанр негізінен батальдық сипатқа ие болды. Отандық бейнелеу өнерінің қалыптасуы мен дамуына себеп болған негізгі факторларды анықтауда Д.С. Шарипованың «Трансформация традиционных жанров в живописи. Общность стратегии в развитии живописи и сценографии» атты көлемді мақаласы арқау болды. Автордың пікіріне жүгінер болсақ, аталмыш мақаласында ол мұның себебін былай түсіндіреді: «Өткен ғасырдың қыркыншы жылдары тарихшыларға қарсы көзқарас белең алған процестен бастау алған Қазақстан интеллигенциясына қарсы саяси ұйымдар (компаниялар) «буржуазиялық ұлтшылдықпен», «бай әулетінен шыққан феодалдық тегі» үшін айыпқа тартылуынан пайда болған қорқыныш сезімі біздің суретшілерді ұзақ уақыт бойы негізінен Азаматтық соғыс баталымен байланысты рұқсат етілген тақырып шеңберінен алыстамауға мәжбүрледі» (Шарипова: 2009, 59). Яғни, қазақ бейнелеу өнеріндегі қылқалам шеберлерінің тарихи жанрда көркемдік шешім тапқан туындылары алғашқы бастамасынан бастап тәуелсіздікке дейін осы қалыптасқан формасынан ауытқымады десек болады. Осы орайда отандық суретшілердің шығармашылығын саралап шықпақпыз.

Қай кезде болмасын, қазақ бейнелеу өнеріндегі қандай тақырыпқа қалам тартпайық, оның кескіндемеші Әбілхан Қастеев шығармашылығына келіп тірелері сөзсіз. Отандық бейнелеу өнерінің көшбасында тұрған суретшінің шығармашылығы көптеген ғылыми жұмыстарға негіз болғаны да белгілі.

Қазақ бейнелеу өнерінің ұлттық дәрежеге көтерілуі өз кезегінде өнер жолына кәсіптік суретшілердің келуі мен бейнелеу өнеріндегі алғашқы кәсіптік мектептің қалануымен тікелей байланысты еді. Туған жеріміздегі өнердің пайда болуына орыс суретшілерінің тигізген әсерінен кейін, өзіміздің ұлттық нақышқа толы өнерімізді дамыту қолға алынды. Осылайша алғаш рет қазақ жерінде – «кадрлар», яғни кәсіби мамандар дайындау ісі жүзеге асырылды. Жастар ішінен іріктелініп алынған ең талантты деп есептегендерін Мәскеу, Ленинград секілді Ресей жеріндегі қалаларға білім алуға жібере

бастады. Сол жастардың білім алып, өз туған елдеріне қайтып оралған алғашқы легінің шығармашылық жолымен қазақ бейнелеу өнеріндегі кәсіптік мектеп қалыптасты. Бұл кезең өз меншігіне 1950-1960 жылдарды еншіледі.

Көрші еліміз Ресей топырағында дәріс алып, қазақ жеріне оралған алғашқылардың қатарында – Қ. Телжанов, Н. Нұрмұхамедов, С. Мәмбеев, М. Кенбаев, К. Шаяхметов есімдері тарих бетінде кеңінен көрініс тапты. Өз шығармашылық жолдарын қалыптастыру барысында – туған жер бейнесіне терең мән аударып, қазақтың кең байтақ дархан даласы мен сұлу табиғатын басты тақырып етіп алды. Шығармалары – нағыз қазақ халқына тән мәнерімен, пейзажды, оның ішінде дала бейнесін жеткізудегі шеберлігімен ерекше әрі құнды. Суретшілер қылқаламынан туындаған картиналарда шексіз әрі кең, сұлу әрі әсем бейнедегі қазақ жері арқылы қазақ халқының даралығы мен даналығы, дархандығы мен дарындылығы кеңінен жырланды. Бұл кезеңде дүниеге келген әрбір туынды көрер көзді өзіндік астарлы ойымен, шебер шешілген композициялық құрылымымен, түстік үйлесім ерекшелігімен және де сюжеттік көркем бейнелерімен қызықтырады. Көпшілік туындыларға өз туған жерінің даралығын жырлаған ақындық лирикалық сипат тән еді. Қ. Телжановтың «Жамал», «Тұңғыш рет», «Атамекен», «Көкпар»; К. Шаяхметовтың «Туған ауылда»; Н. Нұрмұхамедовтің «Әкем келеді», С. Мәмбеевтің «Киіз үй алдында», «Көктем», «Тауда»; М. Кенбаевтың «Асауға құрық салу», «Шопан», «Әңгіме» атты туындыларында туған жерге деген сағыныш пен сүйіспеншілік айқын көрінеді. Бұл шығармалардағы халықтың негізгі тұрмыс тіршілігі мен шаруашылығынан хабар беретін көріністер табиғатпен тығыз байланысқа түскен.

Жоғарғы бөлімде айтып өткен тұрмыстық көріністерді бұл кезеңде өз тарапымыздан шаруашылық, салт-дәстүрлік және кездесу деп үшке бөліп қарастыруды жөн көрдік. Яғни, салт-дәстүрлік тұрмыстық көріністер деп алуымыздың себебі, суретшілер шығармаларында қазақ халқының ұлттық ерекшелігін сипаттайтын дәстүрлі көріністер тармағы белең ала бастады. Осы тұста Қ.Т. Телжановтың «Көкпары» (Сур.1) мен М.С. Кенбаевтың «Асауға құрық салуы»

(Сур.2) айтылып отырған пікірге негізгі мысал бола алады. Ал шаруашылық көріністері көбіне тек қана мал шаруашылығымен тығыз байланысты еді. Кенеп беттерінде кең байтақ дала бейнесіндегі жайлауда жайылған төрт түлік мал мен оны бағушы шопан бейнесі кеңінен көрініс тауып отырды. Суретшілер халық шаруашылығынан хабар беретін мұндай көріністерді көпшілік жағдайда «шопан» атты тақырып аясында жүзеге асырды. Келесі «кездесу» деп қарастыратын еңбектер қатарына қазақтың кеңбайтақ даласында, киіз үй жанында көрініс тапқан қазақтар бейнесі. Табиғат пен адам арасындағы тығыз байланыс айқын көрінеді. С. Мәмбеевтің «Киіз үй алдында», «Тауда» және К. Шаяхметовтың «Туған ауылда», «Түскі мезгіл» атты туындыларындағы қазақтар бейнесін мысалға алуымызға болады. Бүгінгі таңда зерттеудің басты тақырыбына айналған тұрмыстық жанр – бұл жерде тек қана қосымша рөлді атқаруда. Адамзат пен оның өмірінің тұрмыстық бейнесі – табиғат аясында көрініс тауып, адам мен табиғат арасындағы тығыз байланыс негізге айналды.

Алғашқы талантты кәсіпқой суретшілердің бірі – М. Кенбаев өз кескіндемелерінде жалғыз даланың бейнесін ғана салып қойған жоқ. Сонымен қатар көшпенді өмір салтымен

ғұмыр кешкен қазақ шаруаларының бейнесі арқылы, адам мен табиғат арасындағы өзара тығыз байланысты айқындап кетті. Белгілі өнертанушылар да Кенбаев шығармашылығын осы қырынан кеңінен зерттеген болатын. Айта кететін болсақ, Р.Ә. Ерғалиева өзінің «Этнокультурные традиции в современном искусстве Казахстана» атты кітабында суретші шығармашылығындағы адамзат бейнесі жайында: «Кенбаевтың шығармашылық ұстанымындағы адамзат – табиғаттың жай ғана бір бөлігі емес. Ол сол табиғаттың өзі іспеттес, дәлірек айтсақ – оның сансыз, әсем әрі мәңгі жаратылыстарының бірі» (Ерғалиева: 2002, 27), – деген болатын.

Ал Мәскеудің белгілі өнертанушысы М.Н. Гусева-Хламинская шебердің шығармашылығына төмендегіше баға береді: «... кескіндемеші Молдахмет Кенбаевтың туындылары өзіндік сипаты бойынша ұлттық әрі қазіргі заманға сай. Ол адамзатты жеңіл әрі кең тыныс алатын, жылқылар жайылған шексіз жазықтықтағы табиғат аясында бейнелегенді ұнатады. Бәлкім, республика бойынша, өз шығармашылығында адам мен табиғат осындай өзара үйлесімді бірлікке түскен өзге суретшіні табу өте қиынға соғатын шығар» (Гусева: 1963). Міне, айтылған осы ойлар

Сур. 2. М.С. Кенбаев. «Асауға құрық салу»

Fig. 2. M.S. Kenbaev. «Putting a rope on the gallows»

Сур. 3. С. Айтбаев.
«Бақыт»

Fig. 3. S. Aitbaev.
«Happiness»

суретші шығармашылығындағы көріністің ерекшелігі мен көркемдігін толықтыра түседі. Шығармаларындағы желдей жүйткіген асау ат, шөбі шүйгінді, көгалы мол кең байтақ далада емін-еркін көсіле жайылған отар-отар қой, аяғын маңғаздана басқан түйе мен асқар ала таулар ата-бабаларымыздың негізгі өмірі мен рухани байлығынан, қазақ елі мен жерінің еркіндігінен хабар беруде.

Соцреалистік кезеңдегі ең үздік суретшілердің бірі Қ.Т. Телжанов болды. Оның шығармаларының басты кейіпкері қазақ даласы және оның еркіндігі мен тәуелсіздігін аңсаған адам бейнесі. Композицияларындағы көп көлемді аспан бейнесі – еркіндік пен шексіздіктің символына айналған. «Жайлауда», «Үгітшілер арасында», «Амангелді шабуылы», «Жамал», «Атамекен»,

«Домбыра үні», «Көкпар» туындылары эпикалық атмосферасының кеңдігімен, халықтың дәстүрлігімен, философиялық мән-мағынасының тереңдігімен аса құнды болып табылады. Суретшінің басты назарын әрдайым жылдамдықты жеткізуге бағыттайды. Көк, жасыл, мөлдір, тоналды жеңіл түстердің сары реңктері бар нәзік түстер, қоңыр түстің түрлі түстермен өзара үйлесімге түсуі, жарық пен көлеңкенің қарым-қатынасы көрермендердің бойын жылдам қозғалыстың керемет ләззатына бөлеуге мүмкіндік береді. Осылайша суретшінің жеке қолтаңбасына тән ерекшеліктері мен түрлі кескіндемелік әдістердің тоғысуынан қазақ мәдени мұрасының негізгі құндылығына айналған көптеген шығармалары жарық көріп, қазақ кескіндеме өнерінің жауһарына айналды.

Сур. 4. С. Айтбаев. «Жас қазақтар»

Fig. 4. S. Aitbaev. «Young Kazakh»

Бейнелеу өнеріндегі кәсіптік мектеп жемісінен нәр алып, өзіндік қолтаңба ерекшелігін қалдырған келесі кезең – ұлттық мектеп болды. Бұл кезеңде өнерімізде ұлттық негізді ерекшелеу, басты міндет – ұлттық өнерді дәріптеу. Суретшілер шетел өнеріндегі бағыттарды өз шығармаларына әкеле отырып, оған өзіндік қазақы мәнер енгізе білді. 1960 жылдарда қалыптасқан осы кезеңнен бастап, суретшілер еркін жазу техникасын игеріп, ұлттық өнерді қалыптастырып дамытуды көздеді. Көбіне олар Пикассо, Гоген, Матисс, Дали шығармашылығына көп мән беріп, жаңа өнерге форма бұзуды алып келді. Шығармаларындағы басты кейіпкер – жеке адам болып, оның күш-қуаты негізге айналды. Бұл адам бойына ұлттық сана, қазақы діл мен рухани күш жинақталған дара тұлға еді. Суретшілер кәсіптік мектеп тұсында негізделген адамзат пен табиғатты өзара байланыстыру формасын пайдалана отырып, кеңістікке жаңа атмосфера енгізді. Яғни, кенеп бетінде еркіндік

мәселесі алдыңғы орынға шығып, еркін тақырып негізінде ұлттық өнерді насихаттайтын форма бұзу арқылы жүзеге асырылған, еркін жазу үлгісіндегі көріністер пайда бола бастады.

Ұлттық мектепті қалаушылардың бірі – С. Айтбаев болды. Кубизм бағытын ұстанған ол өз шығармашылық жолында «Бақыт» (Сур.3), «Жас қазақтар» (Сур. 4), «Қонақ келді», «Бригаданың түскі асы» сынды ұлттық өнерді дәріптейтін бір топ құнды туындыларды дүниеге әкелді. Суретші шығармаларының басты кейіпкерлері – бойына ерекше күш дарыған қазақ халық ауыз әдебиетіндегі батырлар бейнесіне айналды. С. Айтбаев туындыларында да, сонымен қатар Ә. Жүсіпов, Ш. Сариев, Т. Тоғысбаев, С. Романов сынды белгілі кескіндемешілердің шығармаларында да жалпы бейнелеу өнеріміздегі ұлттық мәселені кеңінен көтеру іздері байқалады. Бірақ олардың да туындыларында тұрмыстық көріністер басты рөлді атқармады. Бұдан мүлдем тұрмыстық өмірді бейнелейтін

көріністер болмады деген пікір қалыптастыру әрине, қате. Тұрмыстық көрініс болды, бірақ бұл мәселе өзінің тақырыптық негізі аясында емес, жалпы халықтың ұлттық негізін қалыптастыру барысында ғана көрініс тауып отырды. Осылайша, суретшілер композицияларындағы тұрмыстық өмірді сипаттайтын көріністер – екінші шептен орын теуіп, қосымша рөлді атқарды. Ал шығармаларының идеялық астарынан қазақ халқының тәуелсіз ел, азат ел, еркін ел екендігі анық сезіледі.

Суретшілердің соцреалистік реализм кезеңіндегі өмір салтынан көрініс беретін туындыларын зерттеу дәстүрлі өнердің негізін және қазіргі мәдени мұраның рухани құндылықтарын тереңірек түйсінуге негіз болып отыр. Дәстүрлі қазақ мәдениетінің көркемдік принциптері аға буын өкілдерінің қолтаңба іздерінде ғана сақталып қана қоймай, қазіргі заманғы әлемді бейнелеудің жаңа бейнелері мен жаңа формаларының туындауына себепші болуда.

Әдебиеттер

1. Қазақ өнерінің тарихы. – Алматы: Өнер, 2009. Т. 3. 480 б.
2. Шарипова Д.С. 2009. Трансформация традиционных жанров в живописи. Общность стратегии в развитии живописи и сценографии. – Алматы: Арда. – 344 с.
3. Ергалиева Р.А. Этнокультурные традиции в современном искусстве Казахстана. Алматы: «Гылым», 2002. – С.183.
4. Гусева М.Н. 1963. Искусство Казахской ССР. М., «Советский художник».
5. Батальный жанр советского искусства. 1986. Москва, 32 с.
6. Ергалиева Р.А. «Вперед в прошлое» как мейнстрим современной культурной ситуации в Казахстане // Сборник докладов Международной научной конференции: Национальная идентичность в процессе глобализации. – Алматы, 2009. – 200 с.
7. Шарипова Д.С. Очерки казахского изобразительного искусства. – Алматы: «Арда», 2008. – С.120.
8. Қазақстан бейнелеу өнері. XX ғасыр. Альбом. – Алматы, 2002.
9. Ергалиева Р. Феномен степи в живописи. – Алматы: Арда, 2008. – 120 с.
10. Юсупова А.К. 2004. Ценности традиции и новые тенденции в творчестве шестидесятников как предпосылки развития казахской живописи 1980-1990-х годов // Культурное наследие народов Казахстана и национальная система образования. Материалы Международной научно-практической конференции. – Алматы, Т. 1. – 230 с.

References

1. Qazaq öneriniñ tarihy. – Almaty: Öner, 2009. T. 3. 480 b.
2. Şaripova D.S. 2009. Transformasia tradisionnyh janrov v jivopisi. Obşnost strategii v razvitii jivopisi i senografii. – Almaty: Arda. – 344 s.
3. Ergalieva R.A. Etnokülturnye tradisii v sovremennom iskustve Kazahstana. Almaty: «Gylım», 2002. – S.183.
4. Guseva M.N. 1963. İskustvo Kazahskoi SSR. M., «Sovetski hudojnik».
5. Batälnyi janr sovetskogo iskustva. 1986. Moskva, 32 s.
6. Ergalieva R.A. «Vpered v prošloe» kak meinstrim sovremennoi külturnoi situasii v Kazahstane // Sbornik dokladov Mejdunarodnoi nauchnoi konferensii: Nasionänaia identichnost v prosese globalizatii. – Almaty, 2009. – 200 s.
7. Şaripova D.S. Ocherki kazahskogo izobrazitelnogo iskustva. – Almaty: «Arda», 2008. – S.120.
8. Qazaqstan beineleu öneri. HH ғasyr. Älbom. – Almaty, 2002.
9. Ergalieva R. Fenomen stepi v jivopisi. – Almaty: Arda, 2008. – 120 s.
10. İsupova A.K. 2004. Senosti tradisii i novye tendensii v tvorchestve şestidesätnikov kak predposylki razvitia kazahskoi jivopisi 1980-1990-h godov // Külturnoe nasledie narodov Kazahstana i nasionänaia sistema obrazovania. Materialy Mejdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferensii. – Almaty, T. 1. – 230 s.

Аксакалова Ж.А.

Институт литературы и искусства
им. М.О. Ауезова
Отделение «Изобразительное искусство»
г. Алматы, Қазақстан
e-mail: nurbिनur_86@mail.ru

ТЕМА СВОБОДЫ В ЖИВОПИСИ КАЗАХСТАНА СОЦРЕАЛИСТИЧЕСКОГО ХАРАКТЕРА

В статье автор проводит краткий обзор творческого периода казахского изобразительного искусства, развернувшегося в соцреалистическом направлении. В рамках исторического периода была выявлена основная тематика и идеи творчества художников. Опираясь на труды ученых-искусствоведов, основное внимание уделялось изучению основных идей, присущих искусству живописи. В настоящее время в искусствоведение изучение в контексте исторической памяти произведений, отражающих образ жизни нашего народа в творчестве художников, является основой для более глубокого осмысления основ традиционного искусства и духовных ценностей современного культурного наследия. На примере важного для казахской истории периода излагается исторический процесс изобразительного искусства.

Ключевые слова: живопись, соцреалистический реализм, профессиональное изобразительное искусство, историческая ценность, национальное наследие, исторический жанр, образ жизни кочевников, тема свободы, духовное наследие.

Aksakalova Zh.A.

Institute of Literature and Art. M.O. Auezov
Department of Fine Arts
Almaty, Kazakhstan
e-mail: nurbिनur_86@mail.ru

THE THEME OF FREEDOM IN PAINTING OF KAZAKHSTAN OF SOCIAL REALISTIC CHARACTER

In the article, the author provides a brief overview of the creative period of the Kazakh fine arts, which unfolded in a socialist realist direction. Within the framework of the historical period, the main themes and ideas of the artists' creativity were revealed. Based on the works of art historians, the main attention was paid to the study of the basic ideas inherent in the art of painting. Currently, in art history, the study in the context of historical memory of works that reflect the way of life of our people in the works of artists is the basis for a deeper understanding of the foundations of traditional art and the spiritual values of modern cultural heritage. On the example of an important period for the Kazakh history, the historical process of fine arts is described.

Keywords: painting, socialist realism, professional fine arts, historical value, national heritage, historical genre, nomad lifestyle, theme of freedom, spiritual heritage.